

K VÝSKYTU POTÁPKY ŽLUTOROHÉ *Podiceps auritus* (L.) VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH

Jan Koza

Podle údajů v naší současné ornitologické literatuře, publikovaných zejména ve zprávách o zimním sčítání vodního ptactva na větších a soustavně sledovaných vodních plochách, se zdá, že se potápka žlutorohá (*Podiceps auritus*), která je u nás nejvzácnější potápkou, objevuje v poslední době častěji než dříve, i když je jarní pozorování jedinců ve svatebním šatě stále vzácné.

Porovnání současných nálezů s dřívějšími výskyty této severské potápky na našich vodách je prakticky nemožné pro zcela nepřesnou identifikaci druhu u řady autorů ve starším ornitologickém písemnictví (např. ŠÍR 1890, KNĚŽOUREK 1910, JANDA 1929). Potápky, zejména černokrká a žlutorohá, byly tehdy hlavně v podobném zimním šatě běžně zaměňovány. Přesnější informace najdeme až u JIRSÍKA (1935) a MUSÍLKA (1946), kteří roháče žlutorohého, jak se tato potápka dříve nazývala, označují jako vzácného zatoulance ze severu a uvádějí převážně data zimních úlovků a pozorování. Tento druh se vyskytl ve sbírkách také zcela ojediněle. Hromádkova sbírka v pardubickém muzeu má podle MUSÍLKA (l.c.) 1 ex. uloveného 4.11.1874 u Pardubic, ve sbírce Šnorové byl kus ulovený ze 2 zastížených 17.1.1936 na Loučné u Moravan. Sběrka Danihelkova v Opočínku se pyšnila adultním ex. ve svatebním šatě střeleným 1. 11. 1907 u Opočínku. Ptáka jsem ve sbírce kontroloval spolu se Z. Veselovským v r. 1943. Největší česká Hořicova sbírka ptactva (dnes v Národním muzeu) vlastnila jen 1 mladého ptáka uloveného v roce 1924 na Jizeře u Nových Benátek. Dr. Hořice (in litt.) mně v roce 1943 sdělil, že za dlouhá léta, co ptáky sbírá, je to jediný kus domácího původu, který získal a velmi óhroha musel zaplatit. V dopise dále zcela zpochybňuje údaje KNĚŽOURKA (l.c.) a má zato, "že roháč žlutorohý k nám přichází pouze za podzimního a jarního stěhování a to snad jen na velkých řekách".

Častější výskyt potápky žlutorohé v poslední době nejen u nás, ale i v celé střední Evropě (BAUER et GLUTZ v. BLOTZHEIM 1966), nebude zřejmě ovlivňován zvýšenou početností na hnízdištích v mírném i subarktickém pásmu Euroasie. Podle nejnovější sovětské literatury (ILJIČEV et FLINT 1982) je potápka žlutorohá vyjma některých oblastí, jako např. horních jezer alpské zony Altaje, v západní Sibiři v bazénech řek Obu a jižního Irtyše, ptákem celkem řídkým. Pro Skotsko uvádějí ILJIČEV et FLINT (l.c.) 50 hnízdicích párů, pro Norsko asi 500 párů, ve Švédsku hnízdí 1.000 párů, na Islandu 500-700 párů, ve Finsku 3.000 párů a v Estonsku okolo 500 párů. Je zaznamenán ústup z jižních oblastí hnízdního areálu k severu, který je spojován s postupnou eutrofisací severských jezer činností člověka. VILKSNE a spol. (1983) uvádějí, že v Litvě je potápka žlutorohá postupně vytlačována šířící se potápkou rudokrkou (*Podiceps grisegena*) a zcela přestala hnízdit na známém hnízdišti na jezeře Babites. Byla rovněž pozorována mezidruhová konkurence s potápkou černokrkou (*Podiceps nigricollis*). Také MALČEVSKIJ a PUKINSKIJ (1983) píší o silném snížení početnosti až

úplném vymizení a zániku hnízdních kolonií na jezerech Leningradské oblasti a přilehlých teritorií.

HUDEC a ČERNÝ (1972) uvádějí pro celé území ČSSR celkem spolehlivě dokumentovaných nálezů, které pocházejí vyjma června ze všech měsíců roku, přičemž jarních dat je nejméně. O výskytu potápky žltorohé na rybnících v okolí Bohdanče (okr. Pardubice) se zminují ŠTANCILOVI (1980). Zatímco v letech 1944-1973 pozorovali tento druh pouze jednou, od r. 1974 zastihli ve 4 případech celkem 8 ex. Podobně byly na jiných lokalitách Východočeského území je potápky žltorohé pozorovány vesměs po roce 1970 (ŽDÁREK 1987, 1997).

Sám jsem se v terénu s tímto ptákem setkal zatím jen 3x. Na Labí u Semonice (okr. Náchod) 4.12.1943, spolu se Z. Veselým kým jsme pozorovali 2 mladé potápky na cca 3 ha rybníku u Holohlav (okr. Hradec Králové) ve dnech 26. a 27.11.1944. Naposledy jsem zastihl plně vybarveného adultního ptáka na bývalém Rovenském rybníku u České Skalice (okr. Náchod), rybník zanikl výstavbou poldruhy Rozkoš, 9.5.1962. Tento pták byl velmi plachý, na dlouhou dobu se potápěl a zdržoval se osamoceně uprostřed hladiny rybníka stranou obsazované kolonie potápky černokrké.

K uvedeným nálezům potápky žltorohé z Východočeského území chci připojit ještě následující dosud nepublikovaný. Prof. V. Křížkem z jaroměřského gymnázia mně byla předána k prohlédnutí výtvarná nina blíže neurčené potápky, která byla v dubnu 1950 údajně srazena automobilem u Velkého Třebešova (okr. Náchod). Jedná se o potápku žltorohou v prostém šatě se šedavou hřbetní stranou. Má rohově světlý zobák dlouhý 21 mm, délka křídla je 137 mm.

Domnívám se, že častější zastižení potápky žltorohé u nás na přeletech do zimovišť na švýcarských jezerech a ve Středozemí v posledních zhruba 20 letech je výsledkem zavedení systematického sledování vodních ptáků zejména na větších vodních plochách husté sítě pozorovatelů, dokonalejší optické výzbroje a v neposlední řadě také množstvím dostupných terénních určovacích poznámek v současné ornitologické literatuře. Určení jedinců na jaře v terénním šatě nečiní potíže ani při sledování na větší vzdálenosti. Při pozorování zezadu se jeví záda potápky žltorohé proti potápce černokrké širší. V zimním šatě je u potápky žltorohé na zádech nápadný kontrast bílé atlasové spodiny těla s tmavým hřbetem a hlavou, na níž se zejména nápadně odráží bílé zbarvení tváří. U potápky černokrké není kontrast ve zbarvení tak nápadný. Rovněž

poněkud silnější zobák je u potápky žltorohé černý se světlou špičkou a kořenem, u mladých ptáků se jeví na dálku světlý. U oka je nápadný stříbrný kroužek kolem zřítelnice. V terénních poznámkách mám zaznamenáno, že hlas potápek žltorohých, pozorovaných na rybníku u Holohlav, se velice podobal mňoukání malého kotěte.

Zusammenfassung

ZUM AUFTRETEN DES OHRENTAUCHERS *Podiceps auritus* (L.) IN OSTEBOHMEN

Im Ostböhmischem Gebiet wurde der Ohrentaucher in den ca. letzten 15 Jahren öfters nachgewiesen als in der vorangegangenen Zeit. Der Autor beschreibt seine jetzige Verbreitung in Nordeuropa und äussert die Ansicht, dass die in den letzten Jahren häufigeren Beobachtungen das Ergebnis eines wachsenden Interesses an der Ornithologie und bessere Kenntnisse der Avifauna sind. Beschrieben wurde ein noch nicht veröffentlichter Präparatefund. Der Vogel wurde im April 1950 bei Velký Třebešov (Kreis Náchod) von einem Auto erfasst.

Literatura

- Bauer, K. M. a Glutz v. Blotzheim, U. N., 1966: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Bd. 1. Frankfurt a.M., 1966.
- Hudec, K., Černý, W. a spol., 1972: Fauna ČSSR. Ptáci I. Academia Praha.
- Iljičev, V. D., Flint, V. E., 1982: Pticy SSSR. Gagary, Poganki, Trubkonosye. Izdatelstvo Nauka, Moskva.
- Janda, J., 1929: Atlas ptactva středoevropského. 2. vyd. Praha.
- Jirsák, J., 1935: Jak žijí zvířata. Moravské Ostrava.
- Kněžourek, K., 1910: Velký přírodopis ptáků. I.-II. Praha.
- Musílek, J., 1946: Ptactvo Pardubicka. Pardubice.
- Malčevskij, A. S., a Pukinskij, J. B., 1983: Pticy Leningradskoj oblasti i sopredelnych territorij, tom 1. Izdatelstvo Leningradskogo universiteta. Leningrad.
- Šír, V., 1890: Ptactvo české. I.-IV. Praha.
- Štancl, L. a Štanclová, H., 1980: Potápka rudokrká (*Podiceps grisegena*) a potápka žltorohá (*Podiceps auritus*) na Bohdanečsku v letech 1974-1979. Sborník Vě. pobočky ČSO, 1980: 31-32.
- Vilkane, J. a spol., 1983: Pticy Latvii. Riga.
- Ždárek, P., 1980: Ornitologické poznámky z východních Čech. Sborník Vě. pobočky ČSO, 1980: 42-47.
- Ždárek, P., 1987: Ptactvo údolní nádrže Rozkoš. Sborník Vě. pobočky ČSO, 9: 1-102.

Adresa autora

Jan Koza, Semonice 16, 551 01 Jaroměř